

Dezbateră pe care o susținem în privința Marelui Ion Antonescu, a epocii sale și problemelor cu care s-a confruntat nu poate fi admisă nicicum ca fiind o *reabilitare* fostului Conducător al statului român din anii 1940—1944. Din motive ce nu se cer dezvoltate, o discuție azi despre Ion Antonescu, științifică ori nu, nu se poate evident confunda cu o reabilitare, iar, în altă ordine de idei, Maresalul *nici nu are nevoie* de așa ceva. Pur și simplu pentru că el a fost om al timpului său, el aparține unui trecut zburcât (cu toate luminile și umbrele lui) și nimeni n-ar putea să-l desprindă în vreun fel pe acest „actor” al scenei istorice naționale și (vrem, nu vrem) internaționale din mediul său. Desigur însă că este de datoria noastră, ca români, a istoricilor în primul rând, căci ei sînt cei devotați studiului sistematic al trecutului, ca să ne preocupăm de reconstituirea cât mai deplină și mai fidelă cu putință a proceselor și evenimentelor mai apropiate ori mai depărtate de noi, dar mai cu seamă a celor specifice anilor 1939—1945, cu semnificații și efecte atât de puternice pentru noi toți, din moment ce le suportăm intens, încă, consecințele. În ceea ce privește pe Ion Antonescu, esențial trebuie să rămână efortul nostru continuu de a-l integra pe om în epocă, ceea ce — sintem siliți să recunoaștem — se poate realiza doar *treptat* și, mai cu seamă, în baza cunoașterii aprofundate a unui material documentar, cât mai bogat și mai diversificat. Remarca nu se dorește o scuză, ci doar o constatare în sensul că investigația istorică reprezintă un proces, iar, în cazul anume al lui Ion Antonescu, este cu atât mai mult, și judecata dreaptă devine posibilă numai în funcție de „piesele” la dispoziție și de factorul „timp” ce trebuie să ne despărție de unghiurile mult prea înguste ale anilor 1940—1946 și următorii, ca și de toate patimile lor. Fără a ne propune să inserăm, aici, argumente speciale, opinăm însă că „procesul” Antonescu nu s-a încheiat la 17 mai 1946, că el este în plină desfășurare în condițiile libertății cuvintului de astăzi în România și că, pe de altă parte, cât timp va dura acest „proces”, trăsătura lui de esență va să rezide în aspectele *pro* și *contra* ce se impun automat atenției noastre, fie a cititorului de rând, fie a specialistului. Și aceasta nu pentru că Maresalul a fost o personalitate plină de contradicții, ci mai degrabă complexă și totală, iar nimic nu este mai dificil decît a descoperi și reflecta *întregul*! Maresalul se explică prin epocă, după cum și vice-versa, iar epoca în discuție — una cum nu există alta în istoria umanității, din punctul de vedere al predilecției publicului larg și specialiștilor. Dovadă elocventă în acest sens stau deja zeci și zeci de tomuri de documente române și străine, monografiile și studiile de specialitate, publicate mai cu seamă în ultimele două decade, după „deschiderea” arhivelor occidentale cuprinzînd fondurile acoperind epoca ultimei conflagrații mondiale. Ce concluzii preliminare putem oferi în baza a ceea ce se cunoaște la momentul actual?

Maresalul Ion Antonescu apare oricînd implicat în perioada pe care a dominat-o (1940—1944) din istoria națională, implicat poate pînă la patimă, dar acționînd, cel mai adesea, cu chibzuință și dreptate. Tot astfel, realitățile ce ni se prezintă conduc cu ușurință spre anularea tuturor capetelor de acuzare formulate în mai 1946 și preluate apoi de propagandă comunistă în virtutea unui factor cit se poate de simplu: Maresalul „îndrăznise” să poarte un război național și popular (pînă la un punct) împotriva URSS-ului și a aliaților săi de după 22 iunie 1941, iar statul comunist a avut șansa de a fi rezistat, cu concursul larg al democrațiilor occidentale, între 1941 și 1945 loviturilor Germaniei și sateliților ei (inclusiv România), pentru a fi răvășit în ultima vreme de propriile-i contradicții de sistem, insolubile. Să reținem împrejurările catastrofale în care Ion Antonescu a ajuns la putere — o țară zdrobită de lovitură din afară (războiurile teritoriale din vara anului 1940) și de convulsii interne, provocate de emulii din București ai Berlinului și Moscovei, cele două capitale aflate în septembrie 1940 încă în „luna de miere” ce succeda pactului diabolic Hitler—Stalin de la 23 august 1939, dar care era în evident amurg și în perspectiva unui divorț răsunător, cu consecințe de cataclism. Ajuns la putere alături de legionari, Ion Antonescu se va lipsi de colaborarea lor la primul moment de conflict major și aceasta cu ajutorul, direct ori indirect, al lui Adolf Hitler, devenit între timp marele său aliat. De ce o alianță cu Germania lui Hitler? Ion Antonescu s-a explicat de atîtea ori: în anul 1940 numai Germania s-a declarat dispusă să susțină (alături de Italia lui Mussolini) granițele rămase României după grozavele războaie teritoriale, s-o susțină întru a le refăce și, ca politician și militar ce venea dintr-un anume mediu, numai cu Germania credea că poate asigura ordinea socială pe vechiul continent față de pericolul comunist iradiind din Est. Un alt fapt ce scapă de regulă atenției noastre este acela că, în războiul purtat alături de Germania în Răsărit, țelul fundamental a constat pentru armata română în repararea nedreptăților comise de imperiul sovietic în 1940, înfăptuindu-se în consecință, chiar în primele săptămîni după 22 iunie 1941, reuniunea Basarabiei, a nordului Bucovinei și ținutului Herța cu Patria-mamă. Iar aceasta era *premișa* reîntregirii Ardealului de Nord, în funcție de desfășurarea ulterioară a ostilităților. Pe frontul de Est, Maresalul și armata țării au cîștigat mai multe bătălii, iar în chip anume între Prut și Nistru, în 1941. Decizia de-a frîmate trupele române dincolo de Nistru, luată pe proprie răspundere și la cererea expresă a lui Hitler, a fost și rămîne controversată, istoricul putînd afla pentru ea argumente și contra-argumente, deși, înainte de orice, trebuie să admitem că Ion Antonescu a avut de judecat ca om politic și a acționat ca militar. Poate că — ne întrebăm — Maresalul a greșit într-o postură, dar nu s-a înșelat în cealaltă?! Comparăția cu Mannerheim al Finlandei ne este oricînd la îndemînă și este valabilă numai pînă la un punct, însă riscantă cînd avem în serioasă atenție locul și rolul României pe continent în 1941. Cercetări intense ne-au pus la dispoziție o sumă de documente din arhivele române și străine relativ la modul în care, după Stalingrad profîlîndu-se eșecul Reichului hitlerist și, deci, al alianței României cu Axa fascistă, Maresalul a inaugurat și a condus negocierile secrete pentru armistițiul cu reprezentanții puterilor Na-

țiunilor Unite. Un fapt deosebit reține atenția: Maresalul a fost preocupat înainte de orice de-a impune recunoașterea drepturilor și intereselor depline ale României chiar și adversarilor de război, sarcină riscantă dar nu imposibilă cît timp putea miza pe faptul desprinderii pre timpurii din tabăra germană. Nu a făcut-o nici pînă la 23 august 1944, este adevărat, însă aceasta tot pentru că nu a înțeles să sacrifice interesele permanente ale țării, iar pe Hitler dorea — cum a și făcut-o în după-amiaza de 22 august 1944 — să-l avertizeze în privința „retragerii” din Ară. În ceea ce privește negocierile propriu-zise, a asigurat cu fermitate conducerea lor, manifestîndu-se aidoma unui programator aflat la pupitrul de comandă — iată concluzia ce desprindem din parcursul documentelor acoperind tratativele angajate prin Cairo, Ankara, Stockholm, Lisabona, Berna, Madrid și Istanbul. Maresalul cunoștea și domina problemele puse în discuție, pentru că trăia prin și pentru ele, iar ele erau ale Țării! A fost un mare avantaj pentru Maresal și echipa lui dar din el a reieșit un mare dezavantaj: tratativele secrete de armistițiu au putut fi detaliate, dar nu și finalizate; finalizarea a revenit altora, forțelor de opoziție anti-antonesciene, pe care trebuie să le înțelegem în acțiunea lor sinceră de-a reduce cît mai grabnic țara în rîndul Națiunilor Unite, deși în condiții concrete *inferioare* celor smulse anterior. Aliații de către oamenii Maresalului și pe care, probabil, ar și fi știut să le impună de-oarecî Bucureștii dispunea de un atu serios în vara și toamna anului 1944 — rezistența armatei române pe aliniamentul Focșani — Nămoloașă — Brăila, ce-l îndispunea pe Stalin în măsura că era dispus să contramandeze ori să limiteze ofensiva fronturilor 2 și 3 ucrainene în Moldova în fața unei rezistențe hotărîte a

Istoria de lingă noi

Maresalul ANTONESCU

forțelor româno-germane. Tocmai pentru a impune asigurarea acestei acțiuni, Ion Antonescu s-a decis în noaptea de 22-23 august 1944 să continue lupta pînă la 26 august 1944, moment ales — cu totul independent! — și de către delegații opoziției ca termen limită pentru retragerea României din Ară și eliminarea Maresalului. Cînd, în zorii zilei de 23 august 1944, un reprezentant al opoziției a aflat din întâmplare despre intenția Maresalului de-a pleca pe frontul din Moldova, unde voia să angajeze pînă la 26 august 1944 așa-numita „bătălie a armistițiului”, s-a declanșat un întreg mecanism, care a fost acela al loviturii de stat, bine pregătite anterior și concretizată cu invitarea Antoneștilor la Palatul Regal din București, arestarea lor și a unora dintre colaboratorii lor apropiați, Armistițiul României cu Națiunile Unite s-a realizat, în consecință, pe alte baze, oricum nu pe cele în privința cărora Aliații conveniseră pînă atunci cu emisarii lui Ion și Mihai Antonescu. Țara fiind de-acum „deschisă” ofensiviei trupelor rusești, condițiile au fost, se înțelege, foarte grele. În decurs de numai cîteva săptămîni, România, care a realizat o desprindere de Ară cu profunde consecințe pe planul operațiunilor militare pe continent european și pentru cursul războiului mondial în ultima lui fază, se văzu în situația incredibilă, în ceea ce o privea, de a asista neputincioasă la lichidarea dominației germane și la întronarea ocupației sovietice!!! Ion Antonescu și echipa lui, în atare condiții, ajunseră grabnic să fie regretați, ca să folosim un eufemism, însă cursul evenimentelor nu mai putea fi controlat. A fost și motivul pentru care, atunci și acum, cei care au acționat cu bună credință la 23 august 1944 au fost priviți poartă cu recunoștință, dar în chip amestecat, și cu vagi acuzații de „trădare”, apoi chiar făcuți *responsabili* de introducerea trupelor sovietice în țară și de instalarea — care i-a succedat, ca un corolar obiectiv — a regimului comunist la București, prin delegații găsiți aici aduși eminant de la Moscova în furgioanele armatei roșii în august — septembrie 1944. Era o nouă dovadă că, fără Maresalul Antonescu, catastrofa României în cel de-al doilea război mondial nu numai că fusese evitată, ci se agravase. România a pierdut nu numai războiul, ci și pacea ce i-a succedat, fapt devenit mai apoi realitate și în situația marilor învingători de la 1945 — URSS, SUA și Marea Britanie. Iar o dată cu toate acestea se consuma și sfîrșitul tragic dar exemplar al Maresalului, căzut sub gloanțele unui pluton de execuție improvizat la 1 iunie 1946. Maresalul pierrea fără a se fi trădat pe sine și fără a-și fi trădat Țara, fără a se fi despărțit de destinul poporului său, în privința căruia, nu

Arhiva Ateneu

Corespondență S.T. Kirileanu (II)

11 decembrie 1907, Fălticeni

Stimate Domnule Kirileanu,

Voiam mai demult să-ți scriu și să-ți mulțumesc pentru informațiile trimise la Nr. 1 și 2. Articolașul cu crîmele nu se poate pune, din pricină că nu se știe dacă guvernul a rămas la ideea primitivă. Pare că proiectul a suferit o mare transformare. E bine să vorbim numai de lucruri săvîrșite. Te rog nu uita să vezi, poate poți da ceva, regulat, la o rubrică, undeva. Tot ce se pune în gazetă nu se iscălește, dar la sfîrșitul anului vom face un mic

o singură dată, a exprimat cel mai cald elogiu, precum a făcut-o în decembrie 1940:

„...Poporul românesc n-a lovit niciodată din spate și nu și-a dezlănțuit niciodată cuvîntul sau fața fără măsură.

Poporul românesc n-a cotropit niciodată un pămînt străin și n-a atins nici o brazdă fără drept și fără luptă.

Pentru el, cuvîntul a fost todeauna sfințit. Și el a știut răspunde de veacuri la prietenie cu frățietate și la înțelegere cu recunoștință.

El nu primește nici lecții de cavalerism, nici pîlle de onoare.”

Desigur, că abordarea faptelor și activității eroilor scenei istorice din urmă de circa 50 de ani nu ne îndeamnă la ignorarea problemelor considerate în anume momente „delicate”. Din punctul nostru de vedere însă, ele sînt mai degrabă complexe, presupunînd recomponerea unei imagini în temeiul unei cantități cel mai adesea impresionate de documente interne și externe, al mărturiilor directe ale „actorilor” și al extrem de bogatei literaturi istoriografice existente la nivel mondial. Pe asemenea baze, avem în vedere elucidarea unei multitudini de aspecte, din care reținem — fără pretenția că urmărim și-o ordine firească — pe cele ce urmează: Evoluția generală a ostilităților dintre 1939 și 1945, în mod precis, la momentele septembrie 1940, iunie 1941, toamna 1942 și august 1944; calea aleasă (dar, mai curînd, impusă României la răsucirea de vremuri marcată de pactul nazisto-sovietic din 28 august 1939 și de resorturile cotelurii de la 23 august 1944; caracterul regimului antonescian, locul și rolul Maresalului Antonescu, cu avantajele și dezavantajele intervențiilor ori inacțiunilor sale, deopotrivă; rolul forțelor politice (de toate nuanțele ori culorile) în pregătirea, declanșarea și coordonarea evenimentelor din august 1944; ponderea și semnificația implicării Regelui Mihai I și a sfetnicilor săi în provocarea loviturii de stat; însemnătatea reală a factorilor externi, ca *premisă* mai întîi și, apoi, drept *cadru* pentru asigurarea reușitei complotiștilor; condițiile ori, mai precis, cauzele care au explicat succesul complet al fenomenului *surprizei* în arestarea Antoneștilor în după-amiaza zilei de 23 august 1944; efectele neîntîrziate sau de perspectivă, locale și continentale, ale retragerii României din Axa fascistă în urma demiterii lui Ion Antonescu și a echipei sale. O discuție temeinică și constructivă — opinăm noi — nu poate ignora nicicum calitățile și defectele (unele imense) ale personajelor angrenate pe scena istorică la momentul august 1944, conflictele și interesele de care au fost animate, în privința Maresalului Ion Antonescu și a Regelui Mihai I situația fiind — după părerea noastră — cit se poate de categorică: în august 1944 conflictul ce-i separa ajunsese ireductibil, neexcludîndu-se, din punctul de vedere al fiecăruia, eliminarea celuilalt, însă — ca o curiozitate a istoriei — și unul, și altul au fost animați de cele mai bune intenții spre folosul și în interesul suprem al României. Nu se poate susține, prin urmare, nici că, dispunînd arestarea lui Antonescu, Regele Mihai I ar fi deschis calea comunismului la noi, după cum este eronat să admitem că, dacă Maresalul a ajuns pînă în ziua de 23 august 1944 să nu parafazeze un armistițiu cu puterile Națiunilor Unite — SUA, URSS ori Marea Britanie, ar fi urmărit purtarea „pînă la capăt” a războiului alături de Adolf Hitler! Experiența a dovedit cum convulsivitatea istoriei surprinde adesea pe eroii ei nepregătiți, dar în cazul Maresalului Antonescu trebuie să reținem numădeci că el, în mod conștient, și-a *asumat un rol și l-a jucat*, strălucit, pînă la capăt, adică atît în cursul procesului ce i-a fost înscenat cît și în ziua execuției, care execuție, dorindu-se exemplară în ochii autorităților comuniste, s-a dovedit în fapt ignobilă și fără sens, așezîndu-l, dimpotrivă, pe cel asasinat între marii eroi ai neamului, făcără și speranță de izbîndă în alungarea întunericii comuniste ce, importat din URSS cu aportul major al marionetelor din PCR, începuse deja să se extindă deasupra României. În acest fel, vrem sau nu vrem să recunoaștem, evenimentele din august 1944 s-au aflat, dacă nu la originea, oricum la *inceputul* epocii stigmatizată de bintuirea cîmei roșii vreme de 45 de ani pe aceste meleaguri, și nu numai atît.

O altă precizie este necesară: așa după cum nu orice discuție despre Maresalul Antonescu poate fi calificată drept tentativă de reabilitare a sa, tot astfel nu se poate accepta nici calificarea de faptă ori act antisemit. Nu avem în vedere decît o abordare strict științifică a tematicii privîndu-l pe Ion Antonescu confruntat cu problema evreiască din anii 1940—1944, iar singurele dificultăți reale ce le întrevădem momentan tin doar de *cantitatea* materialului de investigat, cum și de *calitatea profesională* a membrilor echipei destinate unei asemenea întreprinderi. În baza studiilor de pînă acum se poate „prevedea” că rezultatele vor surprinde pe cei care astăzi cutează a vorbi de sute de mii de victime ori de un veritabil „pogrom” în aplicarea căruia Maresalul ar fi angajat statul român și instituțiile sale de bază, inclusiv ori, mai ales, armata!

Gh. BUZATU

bilant al colaboratorilor, arătînd contribuțiile și numele celor ce au contribuit.

Vroiam să te mai rog un lucru. Dacă ai prieteni învătători prin alte județe, scrie-le și îndeamnă-i la propagandă pentru „Răvașul poporului”.

Deocamdată toate merg bine cu gazeta. Avem tiraj de 4000, și poate că va trebui să ne urcăm în curînd... În afacerea cu Filip, nu-ți pot da, spre marea mea părere de rău, un răspuns hotărîtor. Am fost săptămîna trecută la București, și voi fi și joi, săptămîna aceasta. Întreb pe Filip ce face: îmi răspunde că, pînă în sârbători, e însă plin de afaceri, și la tipografia „Minervei” se tipărește acum și cotidianul „Viitorul”. O să-i mai vorbesc.

Te rog, dacă se poate, fi bun și mijlocește, ca să pot cumpăra de acolo, de undeva, o vadră de brînză și o puțină cu lapte acru. Scrie-mi cum să fac? Și pe lingă asta mai dă-mi vești din acele plaiuri muntene, despre dumneata și alți prieteni de acolo.

Salutări amicale, Mihail SADOVEANU

Serial satiric

Pățaniile lui Boacă

Mister Boock în labirintul presei

2. Domnul Boacă, avînd nesăbuiința să intre în talciocul presei, a fost cuprins de virtutele dansului năucitor „Lambada știrilor dinamită”! Este, mai întîi, *Obli(o)-gat* să meargă și să citească în *Zig-Zag*, devenit prin uzurpare *Independent*. După ce a escaladat *Baricada*, s-a oprit să răsule la *Expres*, pe urmă a dat, îngrozit, de *Scorpion* și s-a retras fricos spre *Observator*! *Papagalul* îi oferă un horoscop (fiecare vrea să știe ce-l așteaptă) și se pregătește să-nghită *Șopirla*, care oferă glume cu barbă. Tot glume din vremea lui Mathusalem își spun și *Cațavencu* și *Mangafaua*, care stau la o masă și beau bere (străină, că autohtonă nu-i de găsit), ca „amicii” conului Iancu Caragiale. Mai sînt și altele satirice și glumețe, vor să concureze *Moftul român*, dar pe-aici nu se trece! După ce s-a dat în *Carusel*, a trecut pe la *Phoenix* și *Star*, ajungînd la *Semnal* și dînd de *Evenimentul*, care nu-i revistă, ci hebdomadar, fapt ce-i place lui Boacă. A ieșit de-aici amețit și s-a învîrtit în *Spirala*, s-a dus să vadă *Panoramie*, apoi, a tulit-o la fugă de groază fiindcă-l imbia sardonice *Thanatos*!

„Doamne, stîlcită-i în presa privată limba română!” exclamă, plin de indignare, domnul Boacă. Oare ziaristiștii ăștia nu l-au citit pe Mirecea Eliade, care a spus: „Românismul este și o dimensiune culturală, la care sunt chemați să participe toți care minuiesc în mod creator limba română”?! Mîndru că și-a adus aminte de frumoasa aserțiune eliadeană, Boacă și ciuțește urechile și surprinde-n diferite colțuri ale labirintului șuete, mici dialoguri: „Dragă colega te-anunț că mi-am asigurat talentul ziaristic la ADAS, pentru cazul cînd se va stingea”. Replica nu-ntîrzie... „Și ce-ai făcut cu banii, stimabile”? Într-un bar, la o masă: „Timp de 25 de ani, atît eu, cît și soția mea, am fost cei mai fericiți oameni, pe vremea cînd lucram la „Șteintea”... „Bun, și-apoi?” — întrebă amicul, sorbind cu lene levantină din cafea. „Ei, apoi, am divorțat. Eu, comentator la liberali, ea publicistă la țărăniști!”... „Știi? Am făcut rost de spațiu pentru redacție!”. „Nu mai spune! Cum? Te-a ajutat vreun primar?”... „Nu, primarii nu se-ncurcă prin bălăriile presei, au florile comerciale.” M-am adresat unei agenții matrimoniale și-am găsit o celibatară tomnatecă, proprietară de vilă, căreia i-am refăcut grabnic viața! Dar, tu, cum îți ai rezolvat spațiul tipografic?” „Aa, simplu! La muzeul tiparului! Au aia o rablă de tiparniță care merge trăznet!”... „Ascultă, dacă mai continui în halul ăsta, îți se-asigură schimbare de spațiu la... Jilava! Tot un spațiu privat!” „Apropo, mi-relatou colportoare de informații următorii dialog dintre un gardian și un privat (din penitenciar, probabil din luna iunie '90!): Gardianul, zice: „Deținut! Vezi cîți toate aceste ziare particulare și-mi vei raporta ce-ai înțeles!” Deținutul, speriat, răspunde: „Este și asta inclus în metodele democratice de tortură, șefu?”!...

La un telefon public, domnul Boacă a surprins următoarea convorbire telefonică: „Alo, nene tipografule, tipăriți-mi foaia aia, dragă, că vezi avea și dumneata un teanc de foite albastre cu barba lui Bălcescu”. „Nu, ricană vocea, prefer verzi cu lavaliera lui Lincoln sau alte culori din valuta forte!” „Bine, bine, vezi că-nțore foaia și mă fac terorist, Te-mpușc cu niscaiva cartușe BT!” „Ceee? Aaa! Refuz categoric! Impușcă-mă cu cartușe Kent, director!” „O.K.! Și-ți dau și niște bombițe Murfatlar sau Jidvei, cu toată penuria, am făcut rost...” „Zbrinci, neamule! Prefer whisky, Martini Cynzane sau Tokaj...” „Ei, lasă că te toc eu în ziar, coruptule, speculantul...” „E-n regulă! Să vedem însă, cine îți-i tipărește, mușiu!”

Și domnul Boacă, zîmbind schizoid, a intrat la cinema, să se defuleze la un film american. Cînd colo, rula românească „Afacerea Protar”! Domnul Boacă a exclamat: „Nu mai vreau povești cu ziaristi!”... și s-a dus acasă, unde-a deschis televizorul, iar pe micul ecran un simpatic prezentator făcea reclamă ultimelor ziare privatizate apărute... Domnul Boacă nu a avut altceva de făcut, decît să leșine!

Vlad Andrei ORHEIANU

P.S. La 25 decembrie va ieși Nr. 4, număr literar de sărbători. Poate vei putea da ceva: ceva foarte frumos! Strigături, colinde, ceva nou și frumos. Și dacă poți potrivii și ceva original.

București, 10 septembrie 1912

Îubite Domnule Kirileanu,

Toate manuscritele ce am primit pentru „Biblioteca Românească” au fost predate chiar de acum trei ani Librăriei „Socec”, nepăstrînd la mine nimic. Biroul pentru manuscrite era în librărie și eu n-am avut decît să predau cheia și să-mi iau palaria. Orice cerere de manuscrite trimise „Bibliotecii Românești” trebuiesc cerute deci la Librăria „Socec”.

Cu regret că nu te pot servi mai bine, rămân al Dv devotat,

Mihail DRAGOMIRESCU

Scrisorji comunicate de: C. PRANGATI S. T. KIRILEANU